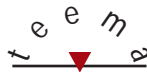

Tuija Sievänen ja Liisa Tyrväinen

Luontomatkailun kysyntä ja tarjonta Suomessa

Kokonaiskuva luontomatkailusta puuttuu

Luontoon perustuvan matkailun arvioidaan olevan maailmanlaajuisesti nopeimmin kasvava matkailun osa-alue. Silvennoisen ym. (1998) tutkimuksen mukaan noin 80 % suomalaisista on kiinnostunut luontomatkailusta, mutta kokemusta siitä on vain noin 40 prosentilla vastaajista. Tulevaisuudessa luontomatkailija on entistä useammin nainen, ja naisilla on selvästi erilaisia odotuksia luontokohteista kuin miehillä. Potentiaalinen kysyntä ei suuntaudu suoranaisesti erämaisiin kohteisiin vaan eneminkin puolikulttuuriympäristöön. Uusia maatalaja luontomatkailijoita kiinnostavat lyhytkestoiset ja monipuoliset luontoaktiviteetit, ja matkakohteen pitäisi löytyä läheltä. Nämä mahdolliset muutokset aiheuttavat uusia haasteita luontomatkailutarjonnalle.

Odotettavissa on myös ulkomaalaisten kasvava kiinnostus luontomatkailukohteita ja -palveluja kohtaan. Tuoreen rajatutkimuksen mukaan 23 % ulkomaalaisista matkailijoista osallistui johonkin ulkoilma-aktiviteettiin talvi-aikana (murtomahiihto, laskettelu, moottorikelkkailu ym.) ja 15 % kesäkaudella (kalastus, pyöräily, vaeltaminen). Keskieurooppalaisille Suomen luonnon tarjoama tila, rauha ja hiljaisuus näyttää olevan ”kysytty tuote”. Saksalaiset ovat naapureiden ruotsalaisten, venäläisten ja virolaisten jälkeen suurin kävijäryhmä, vuonna 1997 yhteensä 56 000 matkustajaa. Tärkeimpänä matkus-

tusmottiivina Suomeen mainitsi 21,6 % saksalaisista rauhan ja rentoutumisen, 14,2 % luontokokemukset ja 9,1 % luonnonympäristön (Steingrube 1992).

Joensuun yliopiston Saksassa tehdyn tuoreen kyselytutkimuksen mukaan useimmat saksalaiset luontomatkailijat haluaisivat viettää lomansa Pohjois-Euroopassa. Saksalaiset odottavat lomalta ennen kaikkea uusia kokemuksia, vaihtelua ja mahdollisuutta rentoutumiseen. Kesäloma haluttiin mieluiten viettää luonnossa vesistön äärellä. Sekä kuvakyselyn tulosten että sanallisten kohdetoiveiden perusteella suomalainen maaseutu-ympäristö näyttää kokonaisuudessa tyydyttävän saksalaista luontomatkailijaa.

Maaseudulla on käynnissä voimakas elinkeinorakenteen muutos. Perinteisen maa- ja metsätalouden harjoittamisen rinnalla yksityiset maanomistajat pyrkivät hyödyntämään kiinteistöjään maatala-, metsä- ja luontomatkailussa. Yhteiskunta tukee monin tavoin pienyritystä ja maaseudun elinvoimaisuuspyrkimyksiä. Myös valtion alueita hyödynnetään entistä monipuolisemmin.

Suomessa jokamiehenoikeus tarjoaa mahdollisuuden käyttää luontoa virkistykseen omistusoikeudesta riippumatta. Paikallisväestön myönteinen suhtautuminen matkailuyrittämiseen ja maanomistajien yhteistyöhalukkuus on kuitenkin yrittäjyyden perusedellytys. Luontomatkailun kehittäminen voi työllistää paitsi matkailuyrittäjiä myös muita alueen asukkaita, mutta matkailussa menestyminen vaatii

yrittäjien sekä maanomistajien ja muiden kyläläisten yhteistyötä.

Luontoa käytetään matkailun markkinoinnissa jo tehokkaasti hyväksi. Kuitenkaan ei tiedetä paljonkaan siitä, mikä luonnossa matkailijoita erityisesti kiinnostaa. Nykyiset luontomatkailutuotteet eivät ehkä vastaa nykyistä tai tulevaisuuden kysyntää. Usein matkapaketit on suunniteltu yritysasiakkaille, jolloin tuotteen hinta on liian korkea yksityisille lomamatkailijoille. Tarjonnan kehittämiseksi tarvitaan tarkempaa tietoa eri asiakasryhmien toiveista ja odotuksista sekä siitä, minkä verran matkailutuotteista ollaan valmiita maksamaan.

Luontomatkojen kysyntä

Luontomatkailun kysynnällä tarkoitetaan väestön vapaa-ajan matkailun sitä osaa, joka liittyy luonnossa tapahtuvaan harrastamiseen ja liikkumiseen. *Luontomatka* on ulkoilun ja luontoharrastamisen takia, kotipaikkakunnan ulkopuolelle tehty matka. Usein ”matkailu”-käsite rajataan koskemaan niitä matkoja, jotka sisältävät ainakin yhden yöpymisen (matkailun määritelmää on pohtinut mm. Jari Järviluoma 1995). Luontomatka voidaan määritellä myös asuinpaikan ja luontokohteen etäisyyden perusteella. Lähivirkistykseksi luetaan asunnon lähi-alueille tehdyt päiväretket, mutta kauemmaksi suuntautuneet retket ovat luontomatkailua. Myös matkailupalvelujen käyttö kuuluu luontomatkkaan.

Luontomatkailu voi kohdistua sekä valtion ja kuntien virkistys- ja suojelualueisiin että yrittäjän tai muun yksityisen omistuksessa oleviin talousmetsiin ja vesialueisiin, jotka jokamiehenoikeuksien perusteella ovat käytettävissä. Luontomatkailun kysyntää voidaan mitata monella tavalla: 1) kuinka paljon erilaisia alueita matkailuun käytetään (käyntikertojen määrä alueella), 2) kuinka paljon erilaisiin ulkoilu- ja luontoharrastuksiin kuten retkeilyyn, hiihtoon, kalastukseen, metsästykseseen, veneilyyn, moottorikelkkailuun, koiravaljakko- tai lintuharrastukseen osallistutaan (harrastuskertojen määrä). Voidaan myös selvittää erilaisten matkailupalvelujen kuten rinne- ja leirintäpalvelujen kysyntää (palvelujen käyttökertojen määrä ja niiden hinnat).

Kysyntätutkimukseen kuuluu myös matkailukäyttäytymistä selittävien tekijöiden tutkiminen. Niitä

ovat esimerkiksi väestön ikä- ja koulutusrakenne, vapaa-ajan määrä ja kaupungistumisaste. Käyttäytymistä kuvaavien tekijöiden avulla voidaan laatia kysyntämalleja, joiden avulla voidaan ymmärtää kysynnässä tapahtuvia muutoksia ja ennustaa käyttäytymistä tulevaisuudessa. Malleilla voidaan selvittää erilaisten virkistys- ja matkailualueiden, reitien ja matkailupalvelujen kysyntää ja ennustaa alueiden ja palvelujen tarvetta tulevaisuudessa. Toisena lähestymistapa on etsiä toisistaan erottuvia luontomatkailijaryhmiä, joilla on ryhmänsisäisiä yhteisiä ominaisuuksia ja matkustusmotiveja. Luontomatkailijoiden odotusten ja toiveiden tunteminen parantaa matkailupalvelujen markkinointia oikeille kohderyhmille.

Luontomatkailun tarjonta

Monilla alueilla ja luontokohteissa palveluja käyttävät sekä lähivirkistäytyjät että matkailijat. Luontomatkailun tarjonnaksi voidaan kuitenkin rajata se osa virkistyspalvelujen tarjontaa, joka on ensisijaisesti luontomatkailijoiden käytössä. Tarjontaa voidaan mitata virkistysalueiden ja -palvelujen määrällä ja laadulla sekä saavutettavuudella. Luontomatkailupalveluista tärkeimpiä ovat majoitus-, ravintola-, liikenne- ja opastuspalvelut sekä ohjelmalvelut. Luontomatkailun tarjontaan liittyy myös muu yritystoiminta kuten välineiden vuokraus, myynti ja varustetuotanto sekä luonto- ja liikuntamatkailutapahtumat kuten Finlandia-hiihto tai Sulkavan sou-tu. Lisäksi tarjontatekijöitä ovat karttapalvelut, op-paat ja lehdet sekä yleensä matkailutuotteista tiedottaminen.

Luontomatkailun kysynnän ja tarjonnan tutkimus

Metsäntutkimuslaitoksessa on käynnissä Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi (LVVI) -tutkimus, jota tehdään yhteistyössä useiden tutkimuslaitosten ja yliopistojen kanssa. Valtakunnallisella väestökyselyllä kerätään tietoja siitä, kuinka paljon matkoja suomalaiset tekevät virkistäytyäkseen luonnossa, mihin ulkoilu- ja luontoharrastuksiin matkan aikana osallistutaan, minne ja mille

Kuva 1. Hiihtäjiä Pyhätunturin Karhunjuomalammella. Kuva Metla/Erkki Oksanen.

alueille matkat suuntautuvat, ja miten paljon rahaa luontomatkkaan käytetään.

LVVI-tutkimuksessa selvitetään myös luontomatkailun resursseja. Virkistysalueista ja ulkoilureiteistä kerätään seuraavia tietoja: pinta-ala (tai pituus), saavutettavuus, alueen luonnonolot ja vetovoimatekijät, soveltuvuus erilaisiin harrastusmuotoihin, liikenneyhteydet, palveluvarustus, opastus ja yhteydet muuhun palvelutarjontaan. Tietoja kerätään myös matkailutoimintaa tukevista palveluista kuten golfkentistä, venesatamista tai rinnehihtokeskuksista.

Tulevaisuudessa tiedot erilaisten alueiden ja palvelujen tarjonnasta ovat helposti saatavilla. Parhailaan Suomen ympäristökeskuksessa tekeillä oleva virkistysaluetietokanta yhdessä Jyväskylän yliopiston LIPAS-rekisterin kanssa tarjoavat tietoa virkistysalueista ja -reiteistä, niiden varustetasosta sekä luonnon vetovoimatekijöistä. Lisäksi tietokannasta löytyvät tiedot myös yksityisten tarjoamista luontomatkailupalveluista.

Luontomatkailuyrittämisen kehittämiseksi on tär-

keää tieto siitä, kuinka luontomatkailun tarjonta vastaa kysyntää. LVVI-tutkimuksessa selvitettäviä tietotarpeita ovat mm. matkailijoiden valmius maksaa luontomatkailua tukevista palveluista, siihen liittyvät asenteet ja asennemuutokset. Toisaalta on myös tarpeen selvittää maanomistajien valmius olla yhteistyössä luontomatkailuyrittäjien kanssa alueiden käytön esim. reittien, tulipaikkojen ja muiden virkistyspalvelujen tarjonnassa. Tärkeää on myös maanomistajien osallistumishalukkuus esimerkiksi maisemanhoitoon, maisemavaurioiden korjaukseen sekä perinnemaisemien ylläpitoon. Maisemanhoito voi olla luontevasti osa luontomatkailun kehittämisohjelmaa kunnassa tai kylässä.

Tarjontatutkimuksen avulla voidaan arvioida alueellisesti matkailun kehittämisen mahdollisuuksia ja löytää parhaimmat kasvu- ja kehittämisalueet, joihin voimavaroja tulisi suunnata. Kysyntätutkimuksen tuottama tieto auttaa luontomatkailuyrittäjiä kehittämään palvelujaan vastaamaan asiakkaiden odotuksia ja löytämään sopivat asiakasryhmät.

Kirjallisuus

- Järviluoma, J. 1995. Vapaa-ajan, virkistäytymisen ja matkailun määritelmistä. Julkaisussa: Järviluoma, J., Saarinen, J. & Vasama, A. ”Jos metsään haluat mennä...” Näkökulmia luonnon virkistys- ja matkailukäyttöön. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 571. s. 5–15.
- Rajahaastattelututkimus. Osa 1. Ulkomaalaiset Suomessa talvella 1997–1998 (1.12.1997–30.4.1998). MEK A: 101/1999. Helsinki 1999.
- Rajahaastattelututkimus. Osa 2. Ulkomaalaiset Suomessa kesällä 1998 (1.6.1998–30.9.1998). MEK A: 102/1999. Helsinki 1999. (painossa).
- Sievänen, T. (toim.). 1998. LVVI-tutkimus 1997–2000, esitutkimusraportti. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 702. 85 s. + liitteet.
- Silvennoinen, H., Tahvanainen, L. & Tyrväinen, L. 1997. Matkailu, maaseutu ja ympäristö – matkailun nykytila ja tulevaisuuden näkymät. Abstract: Tourism, countryside and environment – present status and future prospects of rural tourism. Julkaisussa: Borg, P. (toim.). Kestävä matkailu. s. 1–27.
- , Tahvanainen, L. & Tyrväinen, L. 1998. Luonto ja maisema lomakohteen vetovoimatekijänä: maatala ja luontomatkailun erityisvaatimukset. Abstract: Nature and landscape as attractions for nature-based tourism. Julkaisussa: Saarinen, J. & Järviluoma, J. (toim.). Kestävyys luonnon virkistys- ja matkailukäytössä. Pallas symposium 1997. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 671. s. 109–127.
- Steingrube, W. 1992. Der bundesdeutsche Finland-Tourismus. Eine motiv- und verhaltensanalytische Reise-routeuntersuchung. Frankfurter Geographische Hefte 61. 277 s.
- Tyrväinen, L. & Tahvanainen, L. 1999. Maisema yritystoiminnassa ja maaseudun elinvoimaisuuden ylläpitäjänä. Tutkimushankkeen loppuraportti. 105 s.

■ Tuija Sievänen (tuija.sievanen@metla.fi) toimii tutkijana Metlan Helsingin tutkimuskeskuksessa, Liisa Tyrväinen (liisa.tyrvainen@forest.joensuu.fi) Joensuun yliopiston metsätieteellisessä tiedekunnassa.